

การศึกษาในระบบโรงเรียน กับการพัฒนาชุมชน ในทัศนะของนักวิชาการ

คำว่า "พัฒนา" ได้ถูกนำมาใช้กันบ่อยที่สุดในปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักพัฒนาและนักวิชาการของกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของการพูด การเขียน และในเชิงปฏิบัติการ กล่าวได้ว่าเป็น "คำ" แห่งทศวรรษที่เดียว (The word of the decade) เราคงจะไม่ปฏิเสธเกี่ยวกับเรื่องการแบ่งแยกภูมิภาคของโลกออกเป็น กลุ่ม เป็นค่าย โลกตะวันตก โลกตะวันออก และโลกที่สามดังในปัจจุบัน ทั้งนี้และทั้งนั้นโดยการมุ่งยึดถือเอาสภาพทางเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง แต่ในเชิงพฤติกรรมคือกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา หรือถ้าจะกล่าวให้ชัดเจนกว่านี้ก็คือกลุ่มประเทศร่ำรวยกับกลุ่มประเทศยากจนนั่นเอง (The developed and developing countries) การมองตรรกะนี้ทางด้านพัฒนาแต่ในประเด็นทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวย่อมไม่เป็นการยุติธรรมจะต้องพิจารณามิติอื่น ๆ ควบคู่กันไป ด้วย สภาพความแตกต่างกันทางด้านเศรษฐกิจมักจะถูกมอง และเป็นที่ยอมรับกันและยังจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกสังคมโลกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย ทำให้สถานการณ์ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคของโลกมีความแตกต่างกันในทางด้านการเมือง สังคมและศีลธรรม องค์ประกอบของการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจะต้องไม่มองข้ามประเด็นทั้งสามดังกล่าว ความ

ไม่เท่าเทียมกันของสังคมประเทศในโลกปัจจุบันนี้ นับเป็นมรดกอันเป็นอมตะที่ตกทอดมาสู่สังคมมวลมนุษย์เอก เช่น ความไม่เสมอภาคกันระหว่างสังคมเมืองกับชนบท ซึ่งเป็นปรากฏการณ์อันเลวร้ายของมนุษย์ชาติที่สืบทอดต่อไปโดยไม่มีวันสิ้นสุด เราสังเกตได้จากสถานพยาบาลที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ สถาบันทางการศึกษาที่มีคุณภาพรวมทั้งโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ส่วนมากมักจะต้องอยู่ในเขตเมืองใหญ่ ๆ สภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานการครองชีพของสังคมเมืองกับชนบทก็เช่นเดียวกัน มีความแตกต่างและห่างไกลกันมาก ถ้าจะพูดถึงปัญหาของสังคมชนบทต้องยอมรับว่ามีมากมายก่ายกอง และเป็นปัญหาที่ไปกระทบต่อการพัฒนาประเทศแทบทั้งสิ้น ซึ่งเราจะมองข้ามไม่ได้เป็นอันขาด เช่นปัญหาการว่างงาน โรคภัยไข้เจ็บ หนี้สิน การกดขี่แรงงาน อัตราดอกเบี้ยไม่เป็นธรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ซึ่งยังขาดหลักประกันที่แน่นอน ขาดแคลนความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะเกี่ยวกับทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของชาวชนบท ผลผลิตที่ได้รับไม่คุ้มทุนและแรงงาน คุณภาพก็ยังไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาที่สำคัญที่สุดในขณะนี้คือปัญหาการไม่รู้หนังสือและ

จรูญ นวกรเจริญ

ปัญหาทางด้านสุขภาพ ปัญหาความแตกแยกกันในหมู่คณะกับวันแต่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น ถ้าขาดการเอาใจใส่และแก้ไขให้ถูกวิธีแล้ว นับเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง การสร้างสรรค์ที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ นับเป็นงานที่ค่อนข้างจะละเอียดอ่อนและยุ่งยากพอสมควร บางครั้งอาจจะประสบกับความล้มเหลวค่อนข้างสูง

สภากรรมการร่างงานของสังคมชนบทจะปรากฏให้เห็นในหลายๆรูปแบบแต่ที่พบเห็นได้เสมอคือ การถูกเอาเปรียบเปรียบจากกลุ่มพวกนายทุน การกดขี่แรงงาน การจ้างงานต่ำกว่าวุฒิ ค่าแรงงานที่ได้รับต่ำกว่าค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ปัญหาเหล่านี้นับเป็นปรากฏการณ์ปกติธรรมดา สำหรับสังคมชนบท

การใช้บริการทางด้านสาธารณสุขระหว่างสังคมเมืองกับชนบทมีความแตกต่างกันมาก ทรัพยากรทางด้านสาธารณสุข ๗๕-๘๐ เปอร์เซ็นต์ ที่จัดให้รวมทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้ใช้บริการจากประชากรทั้งประเทศประมาณ ๒๕-๓๐ เปอร์เซ็นต์ก็คือประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองแทบทั้งสิ้น

ในทางกลับกันคือการให้บริการทางด้านการศึกษาแก่ประชากรในสังคมชนบท ได้รับการเอาใจใส่ดูแลทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะ

การศึกษาภาคบังคับกล่าวได้ว่าเกือบจะสมบูรณ์แบบ การศึกษาในระดับมัธยมก็เช่นเดียวกันกระจายอยู่ทั่วไป ในรัศมีที่ไปมาได้สะดวก เมื่อเปรียบเทียบกับบริการทางด้านสาธารณสุข ซึ่งยังไม่ค่อยจะทั่วถึง แม้ในปัจจุบันจะมีสถานีนามียประจำตำบลอยู่เกือบทั่วประเทศก็ตาม แต่ยังคงขาดแคลนเกี่ยวกับด้านวัสดุ และอุปกรณ์รวมทั้งกำลังคนอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขอย่างรีบด่วนต่อไป ในประเด็นการให้บริการทางด้านการศึกษา ถ้าจะมองในแง่ของชนิดและจำนวนแล้วก็อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจมาก แต่ถ้าจะมองกันในเรื่องของคุณภาพและประสิทธิภาพแล้ว ภาพพจน์ที่สวยงามต่าง ๆ จะถูกลบเลือนไปในชั่วพริบตา เพราะว่าการเรียนการสอนและหลักสูตรในปัจจุบันไม่มีความกลมกลืนและสอดคล้องกับสถานการณ์ดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ สังคมเศรษฐกิจและความต้องการของสังคมชนบทในปัจจุบันนับว่าเป็นความล้มเหลว ในการให้บริการทางด้านการศึกษา เพราะไม่สามารถที่จะสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนได้ เมื่อจบหลักสูตรออกไปแล้วก็ไม่สามารถนำวิชาการความรู้ที่ได้รับจากโรงเรียนไปใช้กับการประกอบอาชีพ และแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันได้ การให้บริการทางด้านการศึกษาแก่สังคมในปัจจุบัน ถ้าจะมองในแง่ของคุณภาพและประสิทธิภาพแล้ว นับว่าล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง และถ้าจะมองในด้านการเตรียมทรัพยากรมนุษย์เพื่ออนาคตที่ดีและสดใสพูดได้เต็มปากว่ายังมีดมนเราพอจะสังเกตได้จากความเป็นอยู่และสุขภาพของชาวชนบทในปัจจุบันนี้ยังแร้นแค้นและยากจน ถูกเบียดเบียน

จากโรคภัยไข้เจ็บนานับประการ **ความล้มเหลวทางการศึกษาในระบบโรงเรียน** รังแต่จะเพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอย่างรีบด่วน กล่าวได้ว่าในสภาวะกาลปัจจุบันความเป็นอยู่ของสังคมชนบทยังคงขาดแคลนในหลาย ๆ ด้าน การศึกษาที่เขาได้รับไม่สามารถที่จะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของสังคมชนบทให้ดีขึ้น ไม่สามารถที่จะช่วยให้เขาใช้ทรัพยากรที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร แนวโน้มทางการศึกษาในประเด็นนี้ นับว่ายังห่างไกล การเรียนการสอนของเด็กและครู ตามโรงเรียนในท้องถิ่นชนบทยังขาดประสบการณ์และศิลปะในการเรียนการสอนอยู่มาก ครูมักจะยึดถือตำราเป็นที่ตั้ง และผูกติดอยู่กับหลักสูตรมากเกินไป การเรียนการสอนไม่ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละสังคมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะสังคมชาวชนบทที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ หลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ยังขาดการผสมผสานกับโครงการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น โครงการที่รัฐให้การสนับสนุนซึ่งจะเอื้อประโยชน์แก่เด็ก ผู้ปกครอง และสังคมชนบทในปัจจุบันการเรียนการสอนน่าจะผนวกเอากิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ในท้องถิ่นเข้าไปด้วย และน่าจะให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการใช้บริการของสถาบันต่าง ๆ เช่น ธนาคาร สถานีอนามัยและการสื่อสาร แต่ความเป็นจริงแล้วการเรียนการสอนในระดับประถมและมัธยมของโรงเรียนตามชนบท พยายามที่จะแยกวิชาความรู้เกี่ยวกับการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวชนบทออกจากกิจกรรมการเรียนการสอน

ในโรงเรียน ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าวิตกมากต่อวงการศึกษาระดับที่กำลังพัฒนา เช่นประเทศไทย **ความล้มเหลวทางการศึกษาในระบบโรงเรียน** ประเด็นที่สองคือ การมุ่งเน้นหรือเป้าหมายอยู่แต่เฉพาะเด็กที่อยู่ในโรงเรียน ไม่ได้คำนึงถึงผู้ใหญ่หรือเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ซึ่งมีอยู่นอกระบบการศึกษา ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ผลตอบแทนที่ได้รับจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่จะเข้ามามีบทบาทในสังคมและครอบครัว นับว่าน้อยมาก เช่นการเป็นผู้นำในท้องถิ่น การตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ มักจะไม่ทันต่อเหตุการณ์หรือสืบเนื่องมาจากปรัชญาการเรียนการสอนของการศึกษาในระบบโรงเรียนยึดถือเอาอนาคตเป็นหลัก เรียนเมื่อน้อยใช้เมื่อใหญ่ หุงวันนี้ก็หวังวันเดี๋ยวมัธยมทรัพยากรมนุษย์วันนี้ไว้ใช้อีกสิบปีข้างหน้า เท่านี้ก็พอที่จะมองเห็นความล้มเหลวอย่างชัดเจน จึงไม่ทันต่อเหตุการณ์ของโลกในยุคปัจจุบัน ระบบการศึกษาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ผลที่ได้จะคุ้มค่ากับสังคมชนบทในปัจจุบันคือการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่เกิดจบการศึกษาเมื่อตาย

เกษตรกรซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่

ของประเทศที่ผลิตพืชผลทางการเกษตร มักจะประสบกับปัญหา กับผลผลิตต่อไร่ต่ำและขาดคุณภาพ เนื่องมาจากสาเหตุหลาย ๆ ประการ และที่สำคัญๆ พอจะหยิบยกมาชี้ให้เห็นคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังนิยมใช้วิธีการผลิตที่ล้าหลัง ขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับการเกษตร ขาดความรู้เกี่ยวกับการสงวนรักษาหน้าดินและวิธีบำรุงรักษาดิน ไม่รู้วิธีการเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพของดิน ไม่รักษาความสมดุลของธรรมชาติ ขาดการบำรุงรักษาวัชพืชบางชนิดที่ช่วยรักษาหน้าดิน การเพาะปลูกการใช้ปุ๋ย ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งมักจะทำให้โทษมากกว่าให้คุณ เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศยังขาดความรู้พื้นฐานดังกล่าว ซึ่งมีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพแน่นอนที่สุดถ้าเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้พื้นฐานต่าง ๆ เหล่านี้ โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมแล้ว อนาคตของเกษตรกรของประเทศย่อมตกอยู่ในสภาพที่อันตรายมาก

การพัฒนาทางด้านสังคมก็เช่นเดียวกัน ต้องกระทำกันอย่างจริงจังและทั่วถึง ในสภาวะการณ์ปัจจุบันการ

เอารัดเอาเปรียบย่อมมีมากขึ้น เนื่องจากการถูกบีบคั้นของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม การขายแรงงานของกรรมกรยังมิได้รับความเป็นธรรม นายทุนพวกเงินกู้คิดอัตราดอกเบี้ยสูง การรีดนาทาเร้นมักจะพบในหลาย ๆ รูปแบบ เช่นการใช้แรงงานเด็ก การบังคับให้เด็กผู้หญิงขายตัว หลอกลวงกรรมกรไปขายแรงงานในต่างแดน เหล่านี้เป็นต้น ผู้ที่อ่อนแอกว่าทั้งทางด้านร่างกายเศรษฐกิจและสังคมจะหนีไม่พ้นจากการถูกรังแกและเอาเปรียบในทุก ๆ กรณี ยากที่จะหาผู้ทางขจัดสิ่งเหล่านี้ให้หมดไปได้ โดยเฉพาะชนบทที่ยากจน และได้รับการศึกษาน้อย มักจะถูกข่มเหงโดยปราศจากความเป็นธรรมอยู่เสมอ สังคมไม่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่เขาและที่ปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ คือพวกนายจ้างกับลูกจ้าง เจ้าหนี้กับลูกหนี้ นายกับบ่าว ความไม่เป็นธรรมในสังคมยังคงมีอยู่ตลอดไป นับเป็นพันธนาการสำหรับผู้ยากไร้และขาดการศึกษาโดยแท้ ถ้าไม่ได้รับการเยียวยาที่ถูกจุดและถูกวิธี แน่แน่นอนที่สุดมันจะเป็นมรดกทางสังคมที่จะสืบทอดต่อไปไม่มีวันจบสิ้น โดยเฉพาะในสังคมของประเทศที่กำลังพัฒนาและไม่พัฒนาทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทยอันเป็นที่รักยิ่งของเราด้วย

ในประเด็นการพัฒนาทางด้านสังคม งานพัฒนาชุมชนจะต้องมุ่งขจัดและแก้ไข ความไม่เท่าเทียมและความไม่ยุติธรรมทางสังคมอย่างแน่วแน่และให้หมดสิ้นไปให้เร็วที่สุด ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้หรือเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาทั้งหลาย คือการช่วยเหลือและส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา สีผิวและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ให้มีการอยู่ดี

กินดี ศึกษาดีและมีสุขภาพและช่วยยกระดับมาตรฐานการเป็นอยู่ การครองชีพให้สูงขึ้นเพื่อให้ทุกคนบรรลุเป้าหมายเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

รูปแบบของงานพัฒนาจะต้องเป็นไปในลักษณะการผสมผสาน (Integrated Rural Development) พยายามหลีกเลี่ยงการเน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและจิตวิทยา เพราะทุก ๆ สาขาวิชามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เราจะเน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งมิได้ จะต้องตรึงตรองให้ต้องแท้มีฉนั้นแล้วความล้มเหลวจะเกิดขึ้นได้ง่าย งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ค่อนข้างจะละเอียดอ่อน จะต้องใช้ทั้งศิลปะและศาสตร์ไปพร้อม ๆ กัน การมอบหมายให้ผู้ชำนาญการด้านใดด้านหนึ่งรับผิดชอบต่องานพัฒนาชุมชน นับเป็นการเสี่ยงต่อความล้มเหลว ปัญหาที่มีอยู่ว่านักพัฒนาจะใช้ยุทธวิธีทางการปฏิบัติอย่างไรที่จะนำวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาแบบผสมผสานเป็นวิธีการที่นำวิชาการด้านต่าง ๆ (Interdisciplines) มาประยุกต์ใช้พร้อม ๆ กัน ให้ความสำคัญในแต่ละสาขาวิชาเท่าเทียมกับองค์การของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชน อาจจะมีแนวทางและวิธีการในเชิงปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป แต่ทางด้านเครื่องมือและเป้าหมายเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนคงจะเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น ในแง่มุมของนักวิชาการหรือครูบาอาจารย์จะขอกล่าวถึงวิธีการและแนวทางการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนเพียงประเด็นเดียวก่อน สำหรับวิชาการสาขาอื่น ๆ จะขอพูดถึงใน

โอกาสต่อไป

การใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
(Educational Approach to Rural Development) ก่อนอื่นจะขอพูดถึงขีดจำกัดบางประการ (Some Limitation) ของนักวิชาการเพื่อจะชี้ให้เห็นถึงความไม่พร้อมและข้อบกพร่องเกี่ยวกับนักวิชาการที่จะอุทิศตนเพื่อพัฒนาชุมชน นักวิชาการถูกมอบหมายงานด้านนี้ไว้กว้าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับงานในหน้าที่ ซึ่งเป็นงานที่ผูกมัดและหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ งานด้านการเรียนการสอน จากประเด็นอันนี้นักวิชาการหรือครูบาอาจารย์มักจะถูกขนานนามว่า "นักพัฒนาเมื่อสมัครเล่น" ก็ไม่เป็นเรื่องที่จะนำไปคิดหรือโกรธแค้นแต่ประการใด เพราะทั้งมืออาชีพและมือสมัครเล่นต่างก็มีเป้าหมายอันเดียวกัน การใช้ยุทธวิธีทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายนั้น ต้องขอออกตัวไว้ก่อนว่าการอุทิศเวลาทั้งหมดให้กับงานพัฒนาชุมชนหรือบริการสังคม เราทำไม่ได้และไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้ตลอดเวลา เนื่องจากเรายังมีขาดองค์การที่จะทำหน้าที่ทางด้านนี้โดยเฉพาะภารกิจหลักคือ งานรับผิดชอบทางด้านวิชาการ เวลาที่ใช้เพื่องานพัฒนาชุมชนมีน้อยมาก แต่ก็มีข้ออุปสรรค และอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือการจัดตั้งองค์การเพื่อวางแผนเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน จะต้องมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เช่น การอุทิศเวลาอย่างเต็มที่ แรงกาย แรงใจ มั่นสมองการเสียสละ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันพระราชทานแก่คณะผู้บริหารงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ ๑๓

มิถุนายน ๒๕๑๒ ความว่า "การพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานที่ยาก เป็นงานที่จะต้องทำให้ได้ด้วยความสามารถ ด้วยความเฉลียวฉลาดต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิใช่มุ่งที่จะหากินด้วยวิธีการใด ๆ ใครอยากหากินขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าดีกว่า เพราะว่าถ้าทำผิดพลาดไปแล้วบ้านเมืองเราร่มจม และเมื่อบ้านเมืองของเราล่มจมแล้วเราอยู่ไม่ได้ ก็เท่ากับเสียหายทุกอย่าง" ถ้าเรามีความพร้อมดังกล่าว งานพัฒนาชุมชนก็จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ในส่วนของนักวิชาการหรือครูบาอาจารย์ หมายถึงจะต้องห่างเหินงานทางด้านวิชาการและการเรียนการสอน ซึ่งผลที่ได้จะไม่คุ้มเสีย เพราะงานด้านนี้หากคนทดแทนได้ยาก ผลจะไปกระทบต่อเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นความหวังของชาติบ้านเมืองในอนาคต ประการสุดท้ายที่เราจะมองข้ามมิได้ คือการจัดตั้งองค์การสำหรับงานพัฒนาชุมชนในสายตาของชาวชนบทมักจะมองนักพัฒนาไปในรูปของนักสังคมสงเคราะห์ แทนที่จะมองในรูปของผู้ให้คำปรึกษาและนักวิชาการ ซึ่งเมื่อเขาประสบปัญหาต่าง ๆ มักจะมานักพัฒนาในรูปของการขอ มากกว่าที่จะมาในรูปของการปรึกษาหารือ นับเป็นจุดบอดประการหนึ่งที่เราจะต้องแก้ไขอย่างรีบด่วน การร่วมกันปรึกษาหาแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา เราถือเป็นยุทธวิธีที่เราจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเกี่ยวกับงานด้านพัฒนาชุมชน คือเราต้องการให้เขาช่วยตัวเองได้และรู้จักพึ่งตัวเอง งานพัฒนาชุมชนในอดีตมักจะประสบกับความล้มเหลวตลอดเวลา เพราะเหตุว่านักพัฒนากระทำตนเป็นนักบุญและนักสังคมสงเคราะห์ คือ

การใช้แจกและแถม เมื่อไม่มีอะไรจะให้ก็หายหน้าไปชั่วคราว ปฏิบัติกันอยู่อย่างนี้ตลอดมา จนกระทั่งมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔-๕ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีและแผนพัฒนาชนบทแนวใหม่ตั้งในปัจจุบัน

โดยเฉพาะนักวิชาการและครูบาอาจารย์ รูปแบบและวิธีการที่จะนำมาใช้กับงานพัฒนาชุมชนย่อมจะแตกต่างไปจากสาขาวิชาการอื่น ๆ เช่น วิธีการทางการเมือง เศรษฐกิจ และวิศวกรรม ภาระหน้าที่ของครูบาอาจารย์และนักวิชาการ คือให้ผู้ร่วมเข้ากิจกรรมได้รับความรู้ความเข้าใจและเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาทางสังคม และการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่มีอำนาจและหน้าที่ในทางการเมืองและการปกครองไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง และไม่ป็นสมาชิกของพรรคการเมือง ไม่ปรารถนาที่จะเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ แต่หน้าที่ที่จะปฏิบัติไม่ได้คือการให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองแก่เด็กและเยาวชนในระบอบการปกครองแบบสังคมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ครูบาอาจารย์และนักวิชาการไม่ใช่คนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิศวกรหรือนักวางแผนทางเศรษฐกิจ งานส่วนใหญ่มักจะมีได้เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ หรือแนะนำการใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ แต่ในทางพฤตินัยครูบาอาจารย์และนักวิชาการมีหน้าที่โดยตรง ในการอบรมสั่งสอนและให้ความรู้ความเข้าใจ ในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพและการดำรง

ชีวิต โดยเฉพาะเกษตรกรชาวไร่ชาวนา ที่อาศัยอยู่ในสังคมชนบท ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ การเข้าร่วมกิจกรรมด้านพัฒนาชุมชนระหว่างนักวิชาการและเกษตรกร ซึ่งในโอกาสเดียวกันนี้จะมีผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ทั้งในท้องถิ่นและจากภายนอกทำหน้าที่เป็นวิทยากรรวมอยู่ด้วยตามแต่ความต้องการและจำเป็นของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเฉพาะความรู้ทางด้านการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต นักพัฒนาโดยเฉพาะครูบาอาจารย์หรือนักวิชาการจะต้องเน้นในประเด็นเป็นสำคัญประเด็นนี้

กระบวนการและแนวทางการใช้
การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
ชุมชน สิ่งแรกที่จะต้องพูดถึงและทำความเข้าใจคือแนวคิดพื้นฐานของงานพัฒนาชุมชน ว่ามันคืออะไรและหมายความว่าอย่างไร การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี มีได้หมายถึงการพัฒนาชุมชนที่สมบูรณ์ เป็นเพียงองค์ประกอบของงานพัฒนาเท่านั้น การพัฒนาที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ จะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางสร้างสรรค์ ในระบบกลุ่มไม่ใช่ลักษณะของตัวบุคคล การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะต้องเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการการเรียนรู้และเข้าใจในสภาพการอย่างถ่องแท้ มิฉะนั้นแล้วจะไม่ถือว่าเป็นผลพวงแห่งการพัฒนา การปรับเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ จะต้องให้เข้ากับบรรยากาศและการยอมรับของทุก ๆ ฝ่าย ความสำเร็จและเป้าหมายของงานพัฒนาชุมชนจะต้องมุ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานของการดำรงชีวิต และโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่

ท้าทาย ซึ่งไม่ใช่งานส่วนบุคคล เป็นงานที่จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายและสาขาวิชาชีพ เช่นนักวิชาการ นักการเมือง นักปกครอง วิศวกร นักสังคม นักจิตวิทยา และนักเศรษฐศาสตร์ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งแต่ละคนต่างก็มีบทบาทต่องานพัฒนาชุมชนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน จะมองข้ามสาขาวิชาชีพหนึ่งวิชาชีพใดมิได้เป็นอันขาด งานพัฒนาชุมชนจะดำเนินไปอย่างไรราบรื่นหรือไม่ ปัจจัยสำคัญอยู่ที่การประสานงานของทุก ๆ ฝ่ายถ้าขาดการประสานงานที่ดีก็จะเสี่ยงต่อความล้มเหลว และอีกประการหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นความเป็นความตาย ของงานพัฒนาชุมชน คือ การเข้าร่วมและการให้ความร่วมมือจากประชาชนในทุก ๆ ขั้นตอน ของงานพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดนับเป็นหัวใจของงานนี้ นักพัฒนาทั้งหลายต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมชนบท ไม่มีใครรู้วิธีการแก้ไขได้ดีเท่าชาวชนบทเอง

ชุมชนหรือหมู่บ้านชนบทใน
สายตาของนักพัฒนา จะต้องประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลายกลุ่มหลายอาชีพ และหลายฐานะ มีความแตกต่างกันในลักษณะของสีผิว ภาษา ศาสนา อาชีพ การศึกษา เพราะฉะนั้นการจัดกิจกรรมทางด้านพัฒนาชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะต้องใคร่ครวญพิจารณาลักษณะของแต่ละกลุ่มเป็นกรณีพิเศษ ไม่ว่าจะเป็น Single Group หรือ Several Homogenous Group วิธีการและแนวทางของครูบาอาจารย์ หรือนักวิชาการต่องานพัฒนาชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานของการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือการศึกษาที่จะพูดถึงนี้มิได้หมายถึงการศึกษาในระบบโรงเรียน

เช่นการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาระดับมัธยมหรือระดับอุดมศึกษา ที่เราเรียกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งการศึกษาดังกล่าวนี การเรียนการสอนมิได้มีความสอดคล้องกับชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวชนบทอย่างแท้จริง ไม่มีความสัมพันธ์กับแนวทางของการดำรงชีวิตของสังคมชนบท ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่และเป็นกำลังสำคัญต่อการผลิตของประเทศ การศึกษานับเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะช่วยปรับปรุงในด้านความเป็นอยู่ การมีชีวิตที่ดี การประกอบอาชีพและการเสริมสร้างศักยภาพขึ้นในตัวบุคคล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ไม่ว่าจะทำงานในหน้าที่หรืองานส่วนรวม ซึ่งได้แก่ ความต้องการแรงจูงใจ อารมณ์และสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านบุคลิกภาพทางร่างกายและจิตใจ เปรียบเสมือนกับการแสวงบุญ ศาสดาหรือนักพรตไม่จำเป็นจะต้องร่วมเดินทางไปกับผู้แสวงบุญตลอดเวลา การจัดโปรแกรมต่าง ๆ สำหรับการแสวงบุญ จะต้องเป็นหน้าที่โดยตรงของนักแสวงบุญเอง บทบาทหน้าที่ของครูบาอาจารย์ก็เช่นเดียวกัน เป็นเพียงผู้สนับสนุนให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายเท่านั้น เมื่อผู้เรียนประสบปัญหา ก็เป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหา มิใช่เป็นผู้ดำเนินการแก้ปัญหาเสียเอง กระบวนการทางการศึกษาคือการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผล รู้จักคิด รู้จักทำและรู้แนวทางในการแก้ปัญหา กิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียนจะต้องดำเนินไปโดยผู้เรียน ครูบาอาจารย์ เป็นผู้กำกับให้กิจกรรมต่างดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้เท่านั้น และในบางโอกาสครูบาอาจารย์จะเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา

รวมทั้งเสนอแนะนักเรียน ในการใช้
ดุลยพินิจในการแก้ปัญหา การแสดง
ออกเหล่านี้ถือว่าเป็นภาระหน้าที่โดย
ตรงของครูบาอาจารย์ ที่จะต้องกระทำ
โดยความมั่นใจและมีสติ

การให้การศึกษานั้นเป็นศาสตร์
แขนงหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ใช้ร่วมกิจกรรม
เกิดความคิดในเชิงสร้างสรรค์ ผู้ที่ได้
รับการศึกษา (Educated Person)
คือผู้ที่มีความคิดวิเริ่มสร้างสรรค์ใน
สิ่งที่ตั้งถามและถูกต้อง หรือกล่าวอีกนัย
หนึ่งว่า การเรียนรู้จะต้องควบคู่กับคุณ
ธรรม การอบรมสั่งสอนจำเป็นอย่างยิ่ง
ที่จะต้องนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้
สนับสนุนในการเรียนการสอน ใน
ทำนองเดียวกันการประกอบอาชีพ
ทางด้านเกษตรกรรม จำเป็นจะต้อง
เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ
ทางการเกษตร เพราะถือได้ว่าอาชีพ
เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคน
ชนบท การปลูกฝังแนวความคิดและ
การจริงจังในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ
มีความจำเป็นอย่างยิ่ง แต่ยอมรับว่า
ไม่ใช่สิ่งที่กระทำกันได้ง่าย ๆ ดังที่เรา
คาดคิดเอาไว้ การแนะนำการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ แก่เกษตรกรผู้มีประสบ
การณ์ ในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน
นั้นเป็นประเด็นที่จะต้องค้นหาแนวทาง
และวิธีการโดยตรงจากตัวของเราเอง

การแก้ไขปัญหาวต่าง ๆ ที่จะต้องเผชิญ
จะต้องใช้วิธีการที่นุ่มนวลและชาญ
ฉลาด ซึ่งจะต้องเป็นความคิดในเชิง
สร้างสรรค์ และเป็นที่ยอมรับในหมู่
เกษตรกร

การรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งสภ
การณ์ประจำหมู่บ้าน การส่งเสริมและ
การปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กร
ต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพ
เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่มีความสำคัญ
ไม่น้อย เป็นกรรแก้ไข้ปัญหาที่ถูกจุดและ
เป็นที่ยอมรับของทุก ๆ ฝ่ายในปัจจุบัน
การให้การศึกษแก่ประชากร หมายถึง
ถึงการอบรมสั่งสอนให้เขาคิดความ
เฉลียวฉลาดเพื่อจะได้นำวิชาความรู้
ไปใช้ในการแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต
ประจำวันได้

การแสดงผลออกในเชิงความคิด
สร้างสรรค์ เราต้องยอมรับว่ามีได้เกิด
จากเฉลียวฉลาดเพียงอย่างเดียว ยังมี
องค์ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญอีกมากมาย
เช่น ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการและ
ประสบการณ์ ซึ่งนับว่ามีบทบาทสำคัญ
ไม่น้อย ดังนั้นการอบรมสั่งสอนและ
การฝึกหัดต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงประเด็น
ดังกล่าวด้วย การให้ความรู้ทางด้าน
วิชาการก็ต้องควบคู่กับการเสริม
สร้างจินตนาการให้กับผู้ร่วมกิจกรรม
ไปพร้อม ๆ กันด้วย พอจะสรุปได้ว่า

การแนะนำและการสาธิตเทคโนโลยี
ใหม่ ๆ แก่เกษตรกรในชนบท นักพัฒนา
จะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า เราจะต้องมี
ความมั่นใจและเชื่อมั่นในตัวเอง การให้
การฝึกฝนและการอบรมสั่งสอนแก่ผู้
เข้าร่วมกิจกรรม จะต้องกระทำใน
ระบบกลุ่มมิใช่บุคคล ดังที่เคยกล่าวมา
แล้วข้างต้นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ของงาน
พัฒนาจะต้องอาศัยความร่วมมือจาก
หลาย ๆ ฝ่ายหลาย ๆ สาขาวิชาและ
อาชีพ ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแก้ปัญหา
งานพัฒนาถึงจะบรรลุเป้าหมายซึ่งนับ
เป็นปรัชญาของการพัฒนาชุมชนแนว
ใหม่ในปัจจุบัน

กระบวนการทางการศึกษา และ
การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างสรรค์
เชิงประวัติศาสตร์จะเกิดกับบุคคลหรือ
กลุ่มคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคม
และเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน จะได้รับ
การปลูกฝังในแต่ละช่วงของปรากฏ
การณ์ อันเป็นโอกาสของทุก ๆ คน
ในสังคมนั้น ๆ การใช้กิจกรรมทางการ
ศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
ชนบท สิ่งแรกที่จะต้องตระหนักคือ
ปฏิบัติการที่โต้ตอบและแรงกดดันทาง
สังคมแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน ซึ่งนัก
วิชาการหรือครูบาอาจารย์จะต้องศึกษา
พิจารณาอย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ
จะต้องให้ความสนใจและพยายามที่จะ
เรียนรู้ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละ
สังคม และชุมชนให้ดีเสียก่อน และใน
ขณะที่กิจกรรมพัฒนากำลังดำเนิน
การอยู่ก็จะต้องรู้จักสังเกตและให้ความ
สนใจ เกี่ยวกับข้อคิดเห็น การแสดง
ออกและปฏิบัติการต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วม
กิจกรรมอย่างตั้งอกตั้งใจ อย่างพยายาม
มองข้ามประเด็นปัญหาต่าง ๆ เป็นอัน
ขาด และในทางตรงข้ามผู้เข้าร่วมกิจ
กรรมก็เช่นเดียวกัน จะต้องทำความเข้าใจ

เข้าใจและเรียนรู้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งอาจจะเป็นผลกระทบโดยตรงหรือ อาจจะเป็นประโยชน์ ในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน ด้านพัฒนาชุมชนในสังคมที่เขาอาศัย อยู่ได้เป็นอย่างดี

การใช้ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดย การนำเอาการศึกษาจากระบบโรงเรียนมาเป็นตัวแปร เป้าหมายของการ ศึกษาจากระบบโรงเรียน คือการพัฒนา ทักษะชีวิต หมายถึงการพัฒนาทุกสิ่ง ทุกอย่างในตัวคน เช่นด้านจิตใจ สังคม อารมณ์และสติปัญญา การพัฒนาทาง ด้านจิตใจนับว่าสำคัญมากในสังคม บัจุบัน การอบรมสั่งสอนหรือการปลูกฝังเยาวชนในทุก ๆ ระดับจะต้องให้ทั้ง ความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน เนื่องจาก ลัทธิวัตถุนิยมกำลังระบอบอย่างหนัก หนักในสังคมไทย การศึกษาน่าจะ เป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญในการช่วยขจัด บิดเบือนสิ่งเลวร้ายเหล่านี้ ให้เบาบาง ลงไปได้มาก ก่อนที่ทุกสิ่งทุกอย่าง จะสลายเกินแก้ จุดประสงค์อีกประการ หนึ่งของการศึกษาจากระบบโรงเรียน คือต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มี ความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะ ดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีศักยภาพในการทำงานทั้งในด้าน ส่วนตัวและด้านสังคม

อันตรายที่จะต้องเผชิญในการ

ปฏิบัติจนทางด้านพัฒนาชุมชน (Dilemmas of Rural Development) การทำงานที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือคนยาก คนจน คงจะไม่ใช่งานที่ปลอดตัว กสิกรรมหลาย ความมุ่งหมายมีเป้าหมาย สิ่งแรกคือการเลือกกลุ่มประชากรที่ จะเข้าร่วมกิจกรรม จะต้องพิจารณา ให้อุปคอบที่ถ้วน ซึ่งถ้าเกิดการผิด พลาดขึ้นแล้วจะแก้ไขได้ยากมาก ความ มุ่งมั่นในการทำงานด้านพัฒนาเพื่อ ให้เกิดผลสำเร็จเราจะต้องใช้ความสามารถ อย่างสูง เราควรจะเริ่มจากบุคคลกลุ่ม ใดก่อนเป็นอันดับแรก ชาวนารายย่อย หรือชาวนาเจ้าของที่รายใหญ่ การร่วม งานพัฒนากับชาวนาเจ้าของที่รายใหญ่ ผลตอบแทนและความสำเร็จจะรวดเร็ว และคุ้มค่ากว่า การกระจายรายได้ ของประเทศจะเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เจน ถ้าจะมองในลักษณะของภาพรวม แล้วผลผลิตของประเทศจะเพิ่มขึ้น แต่ ถ้าจะมองลึกลงไปในระดับพื้นที่ ความ ยากจนจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การร่วม กิจกรรมพัฒนากับชาวนารายย่อย คง จะไม่เอื้อต่อประเด็นที่กล่าวมาแล้วมาก นึก เนื่องจากวิธีการผลิตในภาคการ เกษตรของชาวนากลุ่มย่อย ยังนิยม การผลิตแบบโบราณและล้าสมัย การที่ จะเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้นกระทำ ได้ ยาก ผลผลิตที่ได้ก็ไม่ได้มาตรฐาน ตราดไม่ต้องการ การแนะนำให้ใช้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ แก่ชาวนากลุ่มย่อย มีอุปสรรคมาก เนื่องจากความขาด แคลนความรู้และทุนทรัพย์ ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญในการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ จากสาเหตุอันนี้การที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน ทางสังคมย่อมเป็นไปได้ยาก

การร่วมงานพัฒนากับชาวนา เจ้าของที่รายใหญ่จะทำให้การสร้าง

งานเพิ่มมากขึ้น การจ้างงานก็จะเพิ่ม มากขึ้นด้วย เช่นโครงการปรับปรุง สภาพดินเปรี้ยว ดินเค็มและดินเสื่อม สภาพ การพัฒนาระบบชลประทานจะ ทำให้เกิดระบบการปลูกพืชหมุนเวียน เกษตรกรจะมีงานทำตลอดทั้งปี นับ เป็นการสร้างงานให้แก่สังคมชนบท สามารถลดสภาพการว่างงานลงได้ มาก ชาวนาเจ้าของที่รายใหญ่มีความ พอใจและยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกี่ยวกับการเกษตร ทำให้การผลิต แบบเก่า ๆ และล้าสมัยหมดไปอย่างรวดเร็ว จากการที่ชาวนาเจ้าของที่รายใหญ่ นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิต ทำให้ชาวนารายย่อยลดเลียนแบบ เอาไปใช้ได้โดยไม่ถือว่าเป็นการเสีย คัดใครแต่ประการใด ย่อมจะเป็นการ ประหยัดทั้งเวลาและทรัพยากรในการ พัฒนาวิธีการอย่างนี้อังกฤษเคยนำมา ใช้กับประเทศอินเดียในสมัยล่าอาณานิคม ซึ่งเป็นทฤษฎีทางการพัฒนา ที่มีชื่อว่า Downward Theory ผล ปรากฏว่าประสบความสำเร็จอย่าง สิ้นเชิง และยังจะช่วยขยายช่องว่าง ระหว่างคนจนกับคนรวยให้มีมากขึ้น คนจนยิ่งจนลงคนรวยรวยมากขึ้น นับเป็นวิธีการที่สวนทางกับแนวความคิดและยุทธวิธีของการพัฒนาแนวใหม่ ในปัจจุบัน

การร่วมกิจกรรมพัฒนากับเจ้าของที่รายใหญ่ นับเป็นการขยายช่องว่างระหว่างชาวนาทั้งสองกลุ่มให้เพิ่ม

มากยิ่งขึ้น ในขณะที่ชาวนาเจ้าของที่
รายใหญ่มีรายได้และผลผลิตเพิ่มขึ้น
มีความรู้ความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น และในเวลาเดียวกันสถานภาพของชาวนากลุ่มย่อยย่อม
ตกอยู่ในสถานการณ์ลำบาก ผลประ-
โยชน์และการต่อรองต่าง ๆ ก็จะตก
อยู่กับชาวนาเจ้าของที่รายใหญ่ ซึ่งมี
จำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับ
ชาวนากลุ่มย่อย ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์
เป็นเช่นนี้จึงหนีไม่พ้นจากการกดขี่
และเอาเปรียบเอารัดเอาเปรียบ จึงตกอยู่กับชาว
นากลุ่มย่อยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ย่อม
เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าการเลือกกลุ่ม
เกษตรกรเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมด้าน
พัฒนามิใช่สิ่งที่กระทำกันได้ง่าย ๆ ดังที่
กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การขึ้นอยู่กับ
ข้างคนยากคนจนย่อมมีอุปสรรคนานัป
การ การแนะนำให้ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ
ก็มีอุปสรรค เพราะขาดความรู้และทุน
ทรัพย์ หรือถ้าชาวนากลุ่มย่อยยอมรับ
ก็มักจะถูกปฏิเสธจากชาวนาเจ้าของที่
รายใหญ่ การลอกเลียนแบบชาวนา
กลุ่มย่อยที่ยากจนถือว่าเป็นการเสียด
ศักดิ์ศรีอย่างร้ายแรง ซึ่งเป็นการยาก
มากที่เขาจะยอมรับและปฏิบัติตาม เขา
จะใช้วิธีการของเขาไปเรื่อย ๆ โดยไม่
มีความกังวลและเดือดร้อนแต่อย่างใด
เพราะเขามีทั้งเงินและอำนาจอยู่ใน
กำมือการต่อรองต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับเขา

ไม่มีใครสามารถทำอะไรเขาได้นับว่า
เป็นอุปสรรคกับนักพัฒนาอย่างยิ่ง
ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวนา
กลุ่มนายทุนเหล่านี้

แนวทางที่จะแก้ไขปัญหา การ
เผชิญหน้าดังกล่าว สำหรับนักวิชาการ
หรือครูบาอาจารย์ ไม่ค่อยมีอุปสรรค
มากนัก เพราะได้ยึดหลักความถูกต้อง
และความเป็นธรรมเป็นหลักการเลือก
กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็มุ่งไปที่กลุ่ม
ชาวนาที่ยากจนก่อน และในขณะเดียวกันก็
ไม่ทอดทิ้งชาวนาเจ้าของที่รายใหญ่
บ่อยครั้งที่นักพัฒนาได้รับความรู้ความ
เข้าใจถึงความสลับซับซ้อนของสังคม
ในแต่ละชุมชน จากการให้ความร่วมมือ
และช่วยเหลือของชาวนาเจ้าของที่
รายใหญ่นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
ต่อการปฏิบัติงานด้านพัฒนาชุมชน

การเผชิญกับข้อขัดแย้งต่าง ๆ
ย่อมเป็นปกติวิสัยของการทำงานทาง
ด้านพัฒนา เพราะการช่วยเหลือคนจน
หรือผู้ถูกเอาเปรียบเป็นงาน
ที่ทำทาบและเสี่ยงต่ออันตรายหนีไม่
พ้นการเผชิญหน้ากับกลุ่มอิทธิพลต่างๆ
จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม
และวิธีการ การต่อสู้กับความไม่ยุติ
ธรรมต่าง ๆ ของสังคม บางครั้งเกือบ
จะถึงขั้นวิกฤตก็มี สำหรับครูบาอาจารย์
หรือนักวิชาการ จุดอ่อนและขีดจำกัด
ค่อนข้างจะมีมาก แต่ด้วยความตั้งใจ

อันแน่วแน่ที่จะยืนอยู่เคียงข้างผู้ยากไร้
บางครั้งข้อพิพาทและความขัดแย้ง
ต่าง ๆ จะต้องแก้ไขโดยวิธีทางการเมือง
ซึ่งวิธีการอันนี้ไม่เหมาะกับนักวิชาการ
หรือครูบาอาจารย์ จึงพยายามที่จะหลีกเลี่ยง
ถ้ามีกรณีอย่างนี้เกิดขึ้นก็จะนำไป
ปรึกษาหารือกับผู้มีความเชี่ยวชาญ
ทางด้านนี้โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้น
จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับงานพัฒนา
ชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่เท่านั้น
ข้อพิพาทและความขัดแย้งทางการเมือง
มักจะหาข้อยุติได้ยากต้องอาศัยเวลา
และปัจจัยต่าง ๆ เข้าแก้ไข ครูบา
อาจารย์และนักวิชาการก็มีส่วนช่วย
ได้มาก โดยเฉพาะการให้วิชาความรู้
ทางด้านการเมืองแก่เยาวชนและบุคคล
ทั่วไป ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ายินดีทำให้
งานพัฒนาชุมชนดำเนินไปได้สะดวก
พอสมควรสำหรับความขัดแย้งในทาง
การเมือง

**เมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุก ๆ คน
มีความรู้และความเข้าใจ** เกิดความ
เชื่อมั่นและยึดถือความสามัคคีเป็นที่
ตั้ง มีความคิดริเริ่มในเชิงสร้างสรรค์
กลุ่มให้มีความเจริญก้าวหน้า ช่วยเหลือ
สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันปรารถ
นาดีต่อกัน มีการกำหนดแนวทางและ
ทิศทางของกลุ่ม ช่วยให้ทุกคน เรียนรู้
และเข้าใจถึงสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ
สังคมและการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น

และระดับชาติอันเป็นตัวแปรสำคัญ ในการกำหนดทิศทางและบทบาทของ สังคมที่เขายู่อาศัย อาจจะเป็นไปใน ลักษณะที่พึงปรารถนา และไม่พึง ปรารถนาก็ตามปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และทุกโอกาส

การลุกฮือขึ้นต่อสู้กับความไม่ ยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคมของกลุ่มชน ซึ่งอุบัติขึ้นหลายครั้งหลายหนในอดีต และประสบกับความสำเร็จอย่างงดงาม โดยไม่ต้องอาศัยพลังจากภายนอก มาสนับสนุนและช่วยเหลือแต่ประการ ใด นับเป็นสิ่งที่น่ายกย่องสรรเสริญ เป็นอย่างยิ่ง สังเกตได้จากการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจในยุคก่อน ๆ มหาอำนาจเหล่านี้ได้ใช้ความพยายามเป็น อย่างยิ่ง ที่จะกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านสังคม แก่ประเทศอาณานิคมทั้งหลาย และใน ขณะเดียวกันก็พยายามที่จะสงวนรักษา ประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองไว้ อย่างเหนียวแน่นวิธีการอย่างนี้ประสบ กับความล้มเหลวมาแล้วอย่างสิ้นเชิง ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นกรณีของประเทศ คิวบาหรือประเทศจีนก็ตาม แต่ก็นับว่า เป็นยุทธวิธีที่มีศักยภาพในการรักษาความ สมดุลย์ไว้ได้ชั่วระยะหนึ่ง (Social Equilibrium) เพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะวิกฤต ในขณะที่สภาพโครงสร้างพื้นฐานทาง สังคมกำลังถูกทำลาย

การสนับสนุนช่วยเหลือและการ พึ่งพาอาศัย (Help and Dependency) แน่นนอนที่สุดปรากฏการณ์ทางด้าน พัฒนาชุมชนจะเกิดขึ้นเองไม่ได้โดย เด็ดขาด และก็ไม่มีจำเป็นที่จะต้องพึ่งพา อาศัยพลังจากภายนอก ในการที่จะ ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง จะมีปัจจัยอันใดบ้างที่ช่วยกระตุ้นหรือ

ผลักดันให้ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น โดยการปลดปล่อยการพึ่งพาอาศัย บุคคลอื่น ๆ หรือแรงสนับสนุนภายนอก ที่คอยให้การช่วยเหลือในรูปแบบของ นักบุญหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือใน ลักษณะต่าง ๆ เราจะมึวิธีการอย่างไร ที่จะทำให้นักพัฒนาได้มีจิตสำนึกที่ ปราศจากภาพพจน์และจินตนาการ ที่สำคัญผิคิดว่าตนเองนั้น คือพระ ผู้เป็นเจ้าของซึ่งจะขาดเสียมิได้ ยากที่จะ หาบุคคลอื่นมาทดแทนได้ เพื่อที่จะ ขจัดบิดเบือนปัญหาความยุ่งยากอันสลับ ซับซ้อนเหล่านี้ให้หมดไป นักวิชาการ หรือครูบาอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยว กับงานด้านพัฒนาชุมชน จะต้องรู้และ เข้าใจในปัญหาเหล่านี้เป็นอย่างดี พยายามทำจิตให้ว่าง ไม่มีตัวกูของกู ไม่ยึดถือตัวเองเป็นสรณะของผู้อื่น ไม่หลงตัวเองว่าเป็นนักพัฒนาผู้วิเศษ และเลิศลอย ความสุขของใครกันแน่ที่ เราต้องการและพึงปรารถนา ชาว ชนบทผู้ยากไร้หรือ หรือว่าตัวเราเอง ในขณะที่เราจดจิตสำนึกทางการเป็น ผู้นำทางด้านพัฒนาชุมชน สิ่งไหนที่ เราต้องการและพึงปรารถนา เราพยายามที่จะกระทำจนสุดความสามารถ โดยปราศจากจิตสำนึก เพื่อให้ได้มาซึ่ง ความสุขและสิ่งที่เราต้องการ ถึงแม้ การกระทำดังกล่าวจะเป็นอุปสรรค ขัดขวางต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้าน พัฒนาสักเพียงใดก็ตาม ประเด็นสำคัญ ดังกล่าวนี้ นักพัฒนาทั้งหลายโปรดได้ สังวรณเอาไว้นเสมอ ว่าความต้องการ ความสุขและความสำคัญผิด ว่าตัวเอง มีความสำคัญจะเป็นอุปสรรคอย่าง ใหญ่หลวงต่องานพัฒนาชุมชนให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่วางไว้ นักพัฒนาที่ดี จะต้อง หมั่นพิจารณาใคร่ครวญต่อจิต สำนึกเหล่านี้อย่างรอบคอบ ความสำเร็จ

ของงานพัฒนาชุมชน คือการมุ่งมั่นที่ จะให้ผู้ใช้ร่วมกิจกรรมได้เกิดการเรียน รู้ รู้จักพึ่งตนเอง สามารถแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยการพึ่งพา อาศัย และช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ๆ ให้น้อยที่สุด ซึ่งเหล่านี้คือคตวรรษที่จะ บ่งบอกถึงความสำเร็จหรือความล้ม เหลวของงานพัฒนาชุมชน

ประการสุดท้าย นักพัฒนาทั้ง หลายต้องพยายามจัดแนวความคิดหรือ ภาพพจน์เกี่ยวกับตัวเองว่าตัวเราคือ พ่อที่จะต้องให้การช่วยเหลือลูก ๆ ตลอด เวลา ในขณะที่กิจกรรมทางด้านพัฒนา กำลังดำเนินอยู่ ต้องพยายามให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับรู้ความเป็นจริงว่า นักพัฒนาทุกคนกับผู้ใช้ร่วมกิจกรรม มีศักยภาพที่เท่าเทียมกัน มีความรู้ แตกต่างกันไปบ้าง ย่อมขึ้นอยู่กับสาขา วิชาและอาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรม ทางด้านพัฒนาจะต้องอยู่ในรูปลักษณะ ของการให้และรับ (Give-and-take) ซึ่งถือเป็นหัวใจของงานพัฒนา การใช้ กระบวนการทางการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบท ก็คือการเสริม สร้างความเชื่อมั่นและยอมรับนับถือ ตนเองอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญยิ่ง □

เชิงอรรถ

1. J.M. Heredero. Rural Development and Social change An Experient in Non-Formal Education Manohar Publications, New delhi, India.
2. John C. Bock and George J. Papagiannis. Non-Formal Education and national Development Praeger Publishers, New York, U.S.A.
3. Tim Simkins. Non-Formal Education and Development. Department of Adult and Higher Educations, The University of Manchester, U.S.A.